

Розділ 5. Заповідні території Миколаївської області

- 5.1. Державний природничий заповідник "Єланецький степ".
- 5.2. Регіональний ландшафтний парк "Гранітно-степове Побужжя".
- 5.3. Регіональний ландшафтний парк "Кінбурнська коса".
- 5.4. Інші заповідні території Миколаївщини:
 - Кінбурнське мисливське господарство,
 - Заказник "Володимирська дача",
 - Катеринківський ліс (ліс над Кодимою),
 - Василева дача,
 - Рацинська дача,
 - урочище "Лабіринт",
 - Ягорлицька затока,
 - Тилігульський лиман,
 - джерело в Кандибиному,
 - острів Березань,
 - "Варюшине",
 - "Солоне озеро",
 - "Чабанка",
 - Вознесенське мисливське господарство,
 - Історико-археологічний заповідник "Ольвія".

На території Миколаївської області станом на жовтень 1999 року налічується 129 заповідних об'єктів різних рангів і форм загальною площею 52564,14 га, що становить 2,1% від загальної території області. Ще десять років тому площа таких об'єктів становила лише 0,6% від загальної території.

На території області 86,5 тисячі гектарів лісонасаджень, у тому числі лісозахисних смуг – 32,5 тисячі гектарів, байрачно-балкових лісів – 73,8 тисячі гектарів. Для рекреації в області використовується понад 11 тисяч гектарів лісових масивів.

На території області знаходиться державний природний заповідник "Єланецький степ", регіональні ландшафтні парки "Гранітно-степове Побужжя" та "Кінбурнська коса", 45 заказників, 42 пам'ятники природи, 19 парків, зоологічний парк (який у вересні 2001 року відзначить свій 100-річний ювілей), історико-археологічний заповідник "Ольвія". Головною задачею цих об'єктів є збереження унікальних

природних комплексів, які мають велике екологічне, економічне, історичне, науково-пізнавальне, естетичне і виховне значення. Доцільно на території, що прилягає до Південноукраїнського енергетичного комплексу, створити систему мікрозаповідників (на жаль, їх статус в Україні ще не визначений).

На території області є унікальні водно-болотні угіддя, які, згідно з Рамсарською конвенцією, мають міжнародне значення: Тилігульський лиман, Ягорлицька затока та інші. Мул Тилігульського, Бейкульського лиманів та озера Тузли має великі лікувальні властивості і не поступається мулу Куяльницького лиману, хоча ці ресурси поки що майже не використовуються.

На території Снігурівського району Миколаївської області є значні запаси хлорно-сульфатно-натрієвих мінеральних вод, що можуть служити ефективним засобом лікування і профілактики захворювань органів травлення.

Рослинність на території області має великі ресурси лікарських рослин: цмин піщаний, золотолистник, тисячolistник, звіробій, кермек, чебрець, чистотіл, ромашка аптечна, шипшина, глід, петрів батіг, миколайчики тощо.

Загальна довжина піщаних пляжів області становить понад 70 км, тривалість купального сезону сягає понад 150 днів, а вегетаційного періоду рослин – біля 210-230 днів.

Сільськогосподарських угідь на території області 2024 тис. га (82,3% від загальної площі). За цим показником область посідає третє місце в Україні. Ступінь розораності земель досягає 86,2%, а в Україні цей показник становить 81%. Землезабезпечення орними землями складає 1,31 га на одного мешканця області. Зрошувальних земель в області 192,5 тис. га (15% від загальної площі). Вміст гумусу у родючому шарі ґрунту на території області за 20 років зменшився з 4,1 до 3,1% (тобто на 15 т на 1 га).

Багате фауністичне різноманіття області: дикі ссавці, птахи, риби, рептилії, земноводні, комахи тощо.

Миколаївська область дала ряд видатних піонерів заповідної справи: М.П. Скаржинський, М.М. Кир'яков, С.А. Яната, К.Є. Собіневич, Е.П. Францев, М.П. Леонтович, Волижин, Рацин, С.Д. Байбаран, В.І. Садовський, З.Й. Петрович та інші.

5.1. Державний природний заповідник "Єланецький степ"

Державний природний заповідник "Єланецький степ" створено Указом Президента України у 1996 році. Дирекція заповідника знаходиться на території села Калинівка Єланецького району Миколаївської області. Площа заповідника займає 1675 га в басейнах річок Гнилий Єланець та Громоклеї. Це комплекс степових, лісних, болотних природних арен Причорноморської низини.

Державний природний заповідник "Єланецький степ" виник на базі державного ландшафтного заказника місцевого значення, створеного у 1985 році з ініціативи Валентина Івановича Садовського. Перша заповідна зона – балка "Роза" – була виділена в 1970 році для будівництва табору "праці та відпочинку школярів". Біля табору в 70-ті роки минулого століття був створений дендрологічний парк. Від села Калинівка до заповідної балки "Роза" дорога на протязі восьми кілометрів обсаджена дубами, березами, кленами. У 80-ті роки був збудований за спеціальним проектом "Будинок Природи", на одній його стіні створено барельєф "Дерево життя", що відображає схему еволюції рослинного і тваринного світу нашої планети. Посеред зали в "Будинку Природи" встановлена скульптура-символ Тетіса – Океану Землі. Тут створено музей природи, де зібрано майже повний гербарій рослинного світу заповідника. Біля "Будинку Природи" вирощено багатий розарій, створено дослідні ділянки, де проводяться дослідження з акліматизації, інтродукції культурних та екзотичних рослин.

Колектив заповідника підтримує тісні зв'язки з біосферним заповідником "Асканія-Нова", іншими заповідниками, зоопарками, заказниками України. Проводяться дослідження з акліматизації завезених сюди бізонів, зубробізонів, що мають виняткове значення. У 1982 році на територію Єланецького степу були завезені також косулі, туркменські кулани, лані, плямисті олені, муфлони. Для цих тварин облаштували та загородили металевою сіткою спеціальну вольєру площею 90 гектарів.

На території заповідника зареєстровано 150 видів тварин, із них 39 видів занесені до Європейського Червоного списку: це полоз чотирикутний, муфлони, плямисті олені, орел степовий та ін. На території заповідника зустрічається декілька видів бджіл – запилювачів рослин. Дуже широко тут представлений тип членистоногих. З ракоподібних зустрічається мокриця звичайна. Клас багатоніжок представлений ківськами, геофілами, косянками; зустрічається середземноморська сколопендра (довжиною до 10 см), мала степова сколопендра. Багато павукоподібних, серед них великий павук – тарантул руський, каракурт. Багато різноманітних кліщів. Крім того,

ендофауна представлена клопами, земляними блохами, жуками-листїдами, жуками-чорноїлками, бронзовками, златками, жужильницями, степовими сатирами. Зустрічається біля 435 видів метеликів, джмелі, оси.

Кліматичні умови в зоні заповідника не сприяють земноводним. Тут зустрічається лише єдиний їх представник – жаба зелена.

Рептилі представлені 6 видами. Найбільш часто зустрічається ящірка прудка. Зберігся полоз чотиризмугастий, занесений до Червоної книги України; вузі представлені вужем звичайним. З отруйних змії зустрічається гадюка степова, яка теж занесена до Червоної книги України.

На території заповідника гніздиться 16 видів птахів. Найбільш багаточисленним є жайворонок. Їх нараховується 4 види: степовий, польовий, сірий та малий. Зустрічається тут перепілка, куріпка сіра, а також представники комахїдних соколів – кобчик і пустельга. Сокіл пустельга є цінний тим, що виконує функцію природного регулятора чисельності мишеподібних гризунів.

Із ссавців на території заповідника найбільш розповсюджені гризуни. Зустрічається лисиця, в останні роки з'явився вовк, а також багато кротів. Інтродуковані й утримуються у вольєрі бізони, кулани, плямисті олені, муфлони, лані, козулі. На сьогодні вольєра перенавантажена цими тваринами і на її території рослинність деградує.

Особливість цього заповідника полягає в тому, що його територія протягом 150-200 останніх років піддавалась досить інтенсивній сільськогосподарській експлуатації.

На території заповідника зустрічається понад 500 видів рослин, серед яких багато лікарських, ендеміків – 31 вид, 6 видів занесені до Червоної книги України – це 5 видів ковили, сон-трава, астрагал, скіфський караган, різнокольорова брандушка, бузький тюльпан, півник солелюбний, півник понтичний та реліктова рослина – зміївка розчепірена. Чагарники на території заповідника представлені глодом, шипшиною собачою, в'язом польовим, тереном.

На сьогодні заповідник включає Прусакову, Вовчу, "Розу" та Орлову балки. На днищі Прусакової балки та "Рози" є штучні багаторічні насадження. Перелоги між цими балками мають домінуючими будяк рожевий, гірчак жовтий, хриницю смердючу. На старших перелогах уже росте буркун лікарський, ковила волосиста та астрагал шерстистоквітковий (занесений до Червоної книги України).

Задачею заповідника є відновлення природного стану порушених людиною екосистем, вивчення того, яким шляхом природа це буде здійснювати, і встановлення, скільки на цей процес потрібно часу. Важливим є вдосконалення заповідної справи в умовах оточення інтенсивної сільськогосподарської діяльності, значного антропогенного тиску.